

YÖNETİCİ
ÖZETİ

BESNİ ÖMERLİ RAVANDA KIRSAL KALKINMA PROGRAMLARI

2019 - 2023

husnuozyeginvakfi.org.tr

KIRSALDA UMUT VAR

GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Hüsnü M. Özyeğin Vakfı ve Özyeğin Üniversitesi İşbirliğinde Besni, Ömerli ve Ravanda Kırsal Kalkınma Programları

Yönetici Özeti

Ülkemizde kırsal kalkınma alanında yeni modellere ve deneyimlere ihtiyaç vardır.

Bu sebeple özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde başarı hikayeleri oluşturulması, çok yönlü işbirliği modelleri geliştirilmesi başta ekonomik büyüme, toplumsal kalkınma, sosyal gelişme ve istihdam artışı sağlanarak kırsalda yaşayan vatandaşlarımızın refah, huzur ve mutluluğunu arttıracak, bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılmasına ve kırsal kalkınmaya katkı sağlayacaktır ve son olarak bölgede kırsal kalkınma anlayışımızı geliştirecek ve replike edilebilir model oluşturacaktır.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Hüsnü M. Özyeğin Vakfı ve Özyeğin Üniversitesi GAP Bölgesi'nde model olabilecek "kırsal kalkınma programları" geliştirmek üzere iş birliği kararı almıştır. Bu iş birliği kapsamında Özyeğin Vakfı'nın 2008 yılında başlattığı ve başarı ile uyguladığı kırsal kalkınma yaklaşımı referans alınarak, Besni (Adıyaman), Ömerli (Mardin) ilçeleri ve Ravanda (Kilis) havzasında kırsal kalkınma programları geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Kalkınma alanında ülkenin en yetkin aktörlerinden GAP İdaresi'nin, eğitim ve araştırma kapasitesiyle Özyeğin Üniversitesi'nin ve saha deneyimleriyle alanda yetkinleşmiş Özyeğin Vakfı'nın iş birliğini yansıtan bu çalışma, kamu-STK ve akademinin birlikteliğine olanak tanınmasıyla da değerli bir girişimdir.

Özyeğin Vakfı kırsal kalkınma programı, bütünlüklü bir kalkınma yaklaşımı ile insan refahını etkileyen tüm unsurları kapsayan ve yaşam kalitesini çok yönlü yükseltmeyi hedefleyen bir perspektifte kurgulanmıştır. Programın stratejik yaklaşımında Birleşmiş Milletler Milenyum Hedefleri referans alınmış, Türkiye'den ve dünyadan iyi örnekleri de dikkate alarak konuyla ilgili kamu kurumları yetkilileri, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ve akademisyenlerin katkıları ile "Kırsalda Umut Var" adlı kalkınma programı geliştirilmiştir. 2008 yılı itibarıyla program sırasıyla Kavar (Bitlis) ve Ravanda (Kilis) havzalarında başarı ile uygulanmıştır. Özyeğin Vakfı'nın kalkınma programına izdüşümü Ekonomik Kapasitenin Güçlendirilmesi, Sosyal Refah, Kadının Güçlendirilmesi, Altyapı, Doğal Varlıklar, Örgütlenme ve Sürdürülebilirlik, Kırsal Politikaların Etkilenmesi, Ortaklıklar ve İşbirlikleri olarak yansımıştır.

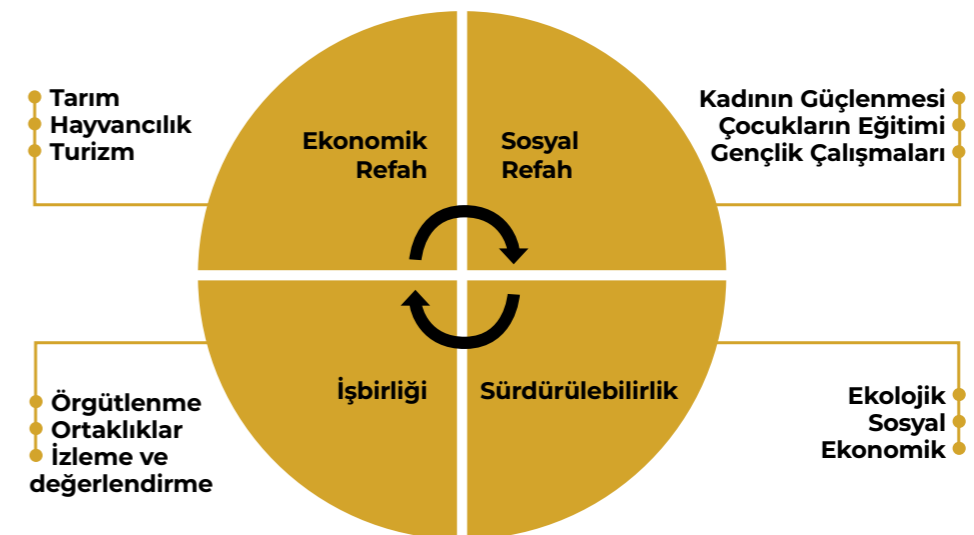
Bu raporda Besni, Ömerli İlçeleri ve Ravanda havzasında GAP İdaresi'nin deneyimleri, Özyeğin Vakfı kırsal kalkınma yaklaşımı ve Özyeğin Üniversitesi'nin akademik çalışmaları harmanlanarak havzalara özel yatırım planları oluşturulmuştur.

Bu kapsamda:

- Kırsal alanda sürdürülebilirlik esas alınarak kırsal kesimin yaşam kalitesinin yükseltmek üzere kamu, STK ve akademinin iş birliğinde 2019-2023 yıllarını kapsayan uygulama yaklaşımını ve alt projelerin tanımlanması,
- Yerelde farklılaşan sosyal ve ekonomik özellikleri, gereksinimleri, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak özeldede GAP Bölgesi, genelde ülkemiz içinde replike edilebilecek kırsal kalkınma programları için model ve yol göstericiliğine katkıda bulunulması,
- Saha pratiklerinden elde edilen deneyimlerden akademik üretime olanak tanıyacak bilimsel bir mecra yaratılması amaçlanmıştır.

Kırsal kalkınmayı konu edinen Besni, Ömerli İlçeleri ve Ravanda Havzası yatırım planları, Eylül 2015'te dünya liderleri tarafından kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin vizyonunu yansıtmaktadır. BM'nin hedef olarak belirlediği 17 başlık bu rapora konu olan yerellerin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı, ihtiyaçları ve olanaklarına uyumlandırılmıştır. Bu bağlamda SKH hedefleri içinde yer alan "Yoksulluğa Son, Açlığa Son, Sağlıklı Bireyler, Nitelikli Eğitim, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Erişilebilir ve Temiz Enerji, İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme, Eşitsizliklerin Azaltılması, Sorumlu Tüketim ve Üretim, İklim Eylemi, Karasal Yaşam, Hedefler İçin Ortaklıklar" başlıkları yatırım planlarının vizyonunu teşkil etmektedir. Ülkelerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne (SKH) dair yaklaşımları üç farklı grupta toplanmıştır. Üçüncü gruptaki Brezilya, Meksika, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin kalkınma politikalarına doğrudan dahil edilmesine ve kurumsal yapıların etkinleştirilmesine önem verildiği saptanmaktadır.

Bu vizyondan hareketle yatırım planları bütünsel bir kırsal kalkınma anlayışı ile projelerin uygulanacağı bölgelerin özelinde ortaya çıkan hedefleri somutlaştırılmıştır.

Ömerli ve Besni ilçelerinde ve Ravanda Havzası'nda çalışma çok boyutlu olarak ele alınmış ve mevcut durum analizleri ve yatırım planları oluşturulmuştur. Bu kapsamda çalışmanın önemli bir katma değerli kırsal kalkınma programında ilçelerin sosyo-ekonomik ve tarımsal yapılarını analiz etmek ve kalkınmanın önündeki engelleri ve sorunları belirleyerek işlemeye konu olabilecek ürünleri saptamak ve bu bağlamda önde gelen ve potansiyel sergileyen umutvar ürün ile ilgili fizibilite etüdü/analizinde bulunmak olmuştur.

Her üç programda kalkınmanın temel amacı ekolojik sürdürülebilirliği içinde insan refahını sağlamaktır. Bu perspektifle kırsal kalkınma programlarında kadının güçlenmesi, çocukların eğitim olanaklarının ve kalitesinin yükselmesi ve gençlerin yaşam alanlarıyla aidiyet duygularının artması amacıyla formel ve informal örgütlenmeler, kapasite geliştirici projeler tasarlanmıştır.

Çalışma katılımcı bir yaklaşımla ele alınmıştır ve sahalarda konu ile ilgili tüm paydaşlar çalışmaya dâhil edilmiştir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin önerileri ve Özyeğin Vakfı'nın önerilen ilçelerde yaptığı ön fizibilite çalışmaları ile belirlenmiş Besni ve Ömerli kırsalında ve Ravanda Havzası köylerinde 3 aylık zamanı kapsayan saha çalışması yapılmıştır. Gerek masa başı resmi veriler, gerekse alan çalışmaları sonucunda bahsi geçen ilçelerde ve havzada sosyal kapasite ve ekonomik potansiyel temelinde "alt bölge-köy kümeleri" belirlenmiştir. Ayrıca, konu ile ilgili kurum, kuruluşlar ile anahtar kişiler de çalışmaya dâhil edilmiştir. Kalkınma programları raporları bu köy kümelerinde kalkınma stratejileri, alt projeler ve temel faaliyetlere ilişkin tanımlama ve zamanlama önerilerini kapsamaktadır.

ÖMERLİ İLÇESİ KIRSAL KALKINMA PROGRAMI

Ömerli ilçesinin 42 köy ve 3 merkez mahallesinde yapılan ön inceleme sonucu 11 yerleşim yerinde Ömerli İlçesi Kırsal Kalkınma Programı yürütülmesine karar verilmiştir.

Yerleşim Yerinin Adı	2017 Nüfus			2010 Toplam Nüfus
	Toplam	Erkek	Kadın	
Alıçlı	389	194	195	436
Anittepe	316	162	154	392
Beşikkaya	367	195	172	443
Çalışan	72	41	31	59
Duygulu	70	38	32	105
Göllü	188	96	92	281
Kayabalı	206	107	99	269
Kocakuyu	387	201	186	326
Sulakdere	60	28	32	51
Yaylatepe	148	79	69	217
Yenimahalle	3.497	1.745	1.752	3.278
Toplam	5.700	2.886	2.814	5.857

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Ömerli ilçesinde toplumsal dinamikleri belirleyen en önemli iki olgu güvenlik ve göç olarak karşımıza çıkmaktadır. İlçe ve köyleri demografik yapı itibarıyla stabil bir yapıya ulaşamayan ve göç hareketlerinin sıklıkla yaşandığı bir alandır. Özellikle köylerde farklı güvenlik riskleri nedeni ile boşaltılma, yeniden yerleşim yıllar içinde tekrarlayarak yaşanmıştır. Göç etme eğilimi halen köylerde yaşayan ailelerin gündeminde olan bir unsurdur. Yapılan plan ve modüllerin geçici de olsa kapsamı dışında tutulan köylerde bu eğilimin çok yüksek olduğu, hatta bazı köylerde kadınların bu konuda erkeklere yoğun baskı yaptıkları da tespit edilmiştir.

İlçedeki baskın ekonomik faaliyet ve istihdam alanı tarımdır. 11 yerleşim yerinde yaklaşık 75.000 dekar alanda bitkisel üretim yapılmaktadır. Tarımda çalışanların oranı yüksek, birim çalışan başına katma değer üretimi düşüktür. Hayvancılık önemli bir geçim kaynağı olabilecekken yeterince gelişmemiştir. Koyun-keçi varlığına rağmen, koyun-keçi sütüne dayalı işletme tarzında bir girişim yoktur. Meyvecilikte sulama ve pazarlama gibi kısıtlar vardır. Üzüm, badem ve baklagiller önemli getirisi olan ürünlerdir. Gelecek açısından en umutvar ve işleme sanayisine konu olacak ürünler üzüm, badem, Antep

fıstığı, baklagillerdir. İlçe genelinde tarım dışı istihdam alanlarının sınırlılığı tarım üzerindeki iş gücü baskısını azaltmamaktadır. Ömerli ilçesi teşvik fırsatlarından yararlanamamaktadır.

Kırsal Kalkınma Açısından Ön Plana Çıkan Ekonomik Proje Konuları

Üzüm üretiminin artırılması ve üzüm işleme tesisinin kurulması kırsal kalkınma programının temel ekonomik yatırımlarının başında gelecektir. Özellikle kıraçta üzüm tarımı daha da yaygınlaştırılabilir. Gelecek 3-5 yıl içinde üzüm üretimi ciddi rakamlara ulaşabilir. Bunun için ilçede kurulacak bir işletmede üzümün işlenmesi yoluyla istihdam ve gelir açısından verimli olacağı düşünülebilir. Bu işletme sadece üzüm değil aynı zamanda badem, Antep fıstığı, kiraz, mercimek, nohut gibi ürünleri de kapsayacak biçimde işlev kazanacaktır.

Program kapsamında yapılacak önemli girişimlerden birisi özellikle küçükbaş hayvancılığa dayalı sütün değerlendirilmesi olacaktır. GAP-BKİ desteğiyle sütün üretici örgütlenmesi veya bireysel girişimlerle toplanması ve sütün işlenmesi için yüksek maliyetli olmayan bir tesis hedeflenecektir. Ancak burada en büyük risk, Ömerli kırsalında bir araya gelme ve ortak davranış sergileme kültürünün gelişmemiş olmasıdır.

Yaklaşık 3.600.00 TL yatırım ve işletme maliyeti öngörülen Ömerli İlçesi Üzüm ve Diğer Meyveler ile Baklagil İşleme, Kurutma, Paketleme Tesisi Projesi analizi, maliyet unsurları ve olası finansman kaynakları ile birlikte hazırlanmıştır. Ayrıca üzüm ve üzüme dayalı işleme sanayine yönelik değer zinciri analizi de raporda yer almıştır.

Ömerli İlçesi Kırsal Kalkınma Programı Kısa ve Orta Vadeli Hedefler

Ömerli ilçesi genelinde ve program uygulanacak köy kümelerinde ekonomik ve sosyal refahın yükseltilmesi amacıyla 2018-2023 yıllarını kapsayan kısa ve orta vadeli hedefler ortaya konulmuştur.

- Köylerde altyapı eksiklerinin saptanması ve giderilmesine yönelik girişimlerde bulunulması,
- Küçük ölçekli kümeleme konusunda çalışmalara başlanması,
- Eğitim ihtiyaç analizi sonucunda ortaya çıkan eğitim programlarının gerçekleştirilmesi,
- Örgütlenme konusunda duyarlılık artırma ve konu temelli üretici birliklerinin ve kooperatiflerin kurulmasının teşvik edilmesi, var olanların güçlendirilmesi,
- Üzüm işleme ile diğer ürünleri de kapsayacak (badem, ceviz, Antep fıstığı, vd.) kapsayacak paketleme tesislerini kurulması,
- Süt ve süt ürünlerinin iç pazarda satışının artırılması için çalışmalarda bulunulması,
- Hayvancılık ve süt üretimi konusunda çiftçi eğitimleri ve duyarlılık artırılması,
- Özellikle gençlere ve kadınlara yönelik mesleki beceri kazandırma çalışmalarının düzenlenmesi,
- Ekoloji, eğitim, gıda güvenliği ve ekonomi temelli kadın örgütlenmelerinin sağlanması,
- Köylerde kadın, çocuk ve gençlerin eğitim ve sosyal beceri seviyelerinin yükseltilmesi,
- Arıcılığa yönelik potansiyel belirleme çalışmasının yapılması,
- Başta İzmir olmak üzere büyük illerde Ömerli günleri düzenlenmesi, fuarlara katılımın sağlanması,
- Ömerli ilçesi tarımını ve ürünlerinin (üzüm, badem, kiraz, Antep fıstığı, süt ürünleri, baklagiller, organik tarım vd.) markalaştırılması ve tanınırlıklarının artırılması.

Program kapsamında orta vadede hayata geçirilecek üzüm ve diğer ürünleri işleme ve paketleme tesisi ile elde edilecek mamül ürünler, yüksek katma değerde pazarlanacaktır. Bu organizasyon bölgede ekonomik refah, genç istihdam ve sosyal güçlenme göstergelerine olumlu katkı sağlayacaktır. Program kapsamında verilecek eğitimler, kapasite geliştirme faaliyetleri, örgütlenme çalışmaları, kadınların güçlendirilmesi, eğitim kalitesinin yükseltilmesi sosyal refahta olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Programın en önemli çarpan etkisi ise ilçe düzeyinde olacaktır; ekonomik ve sosyal motivasyonlu örgütlenmelerin oluşması, ürün işleme, pazarlama, markalaşma, tanıtım, kültürel etkinlikler ve ilçenin tanınırlığı ile çok daha fazla nüfus programın çıktılarında yararlanabilecektir.

Program Sonunda Ölçülebilir ve Kıyaslanabilir Hedefler

- İlçede üretilen meyvelerin işlenmiş-paketlenmiş, markalı katma değeri yüksek biçimde ulusal piyasada pazarlanması
- İlçede bağ alanında %25 artış, üzüm üretiminde %100 artış
- Badem üretiminde %50 artış
- Yabani meyve ağaçlarının aşılması yoluyla meyve üretiminde en az 2 katı artış
- Süt üretiminde %25 artış
- Tarımsal eğitim-yayım hizmetlerinde ve çiftçi mesleki kapasitesinde artış
- Programdan doğrudan yararlanacak çiftçilerin gelirlerinde %30-50 oranında artış
- Özellikle kadınlar ve gençler için yeni iş ve istihdam alanları
- Kadınlar örgütlenme, kapasite geliştirme programları ve istihdam ile birlikte kamusal alanda güçlenecektir.
- Ekolojik koruma sağlanacak, başta çocuklar ve gençler olmak üzere çevre bilinci güçlenecektir.
- Üretici örgütlenmesinde kapasite artışı ve güçlenme.

Programın sürdürülebilirliğinde “yerel sahiplenmede” önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bunun için ilçede “İlçe Kalkınma Programı Kurulu” yaklaşımı ve eş zamanlı olarak üretici örgütlenmeleri ile paydaşlarının sürece dâhil olmaları ve sürdürülebilirlikte rol almaları sağlanabilir. Bu süreç programın uygulamaya aktarılması ile vücut bulacaktır. Bu programdan yararlanacak olanların ve kolaylaştırıcı unsurların program amaçlarına katkılarını artırmakla mümkün olacaktır. **Ömerli İlçesi Kırsal Kalkınma Programı ekonomik refah, örgütlenme, kadının güçlendirilmesi, çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi, gençler, ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanması ve etki değerlendirme başlıkları altında kurgulanmıştır.**

Ömerli Kırsal Kalkınma Programı 2019-2013 Programı Kurgusu	
1. Ekonomik Refahın Yükselmesi	
1.1. Bitkisel Üretim	
1.1.1. Bitkisel Üretim Çiftçi Eğitim Programları Uzmanlık ve Kapasite Artırıcı Hizmetler	
1.1.2. Yabani meyve ağaçlarının aşılması	
1.1.3. Demonstrasyon Çalışmaları	
1.1.4. Üzüm ve diğer bitkisel ürünler işleme ve paketleme tesisi (üzüm, kiraz, badem, nohut, mercimek vd.)	
1.1.5. İyi Tarım Uygulamalarına Geçiş ve Sertifikalandırma	

1.2. Hayvancılık
1.2.1. Hayvan Barınaklarının İyileştirilmesi
1.2.2. Hayvan Refahı ve Verimi Eğitim Programları
1.3. Arıcılık
1.3.1. Arıcılığa yönelik potansiyel belirleme ve pilot uygulamalar
1.4. Turizm
1.4.1. Ömerli İlçesi Turizm Potansiyeli Belirleme ve Gelişme Planlarını Hazırlamak
1.4.2. Ömerli Turizm Uygulamaları ve Kapasite Oluşturma Çalışmaları
2. Örgütlenme
2.1. Örgütlenme konusunda duyarlılık artırma ve üretici birliklerinin oluşturulması
2.2. Tarım ve Tarımsal Ürünlerini Marka Yapmak ve Tanınırlıklarını Artırmak
2.2.1. Markalaşma
2.2.2. Besni günleri düzenlemek, fuarlara katılmak
2.3. Gıda Güvenliği Temelli Topluluk Güçlenmesi
2.4. Dezavantajlılar Temelli Topluluk Güçlenmesi
3. Kadının Güçlendirilmesi
3.1. Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Eğitimler
3.2. Kadınlar için Ekonomi Temelli Topluluk Güçlenmesi
4. Çocuk - Bilişsel, Sosyal ve Duygusal Gelişimlerinin Desteklenmesi
4.1. Çocuk Yaz Okulları
4.2. Köy Okullarının Fiziki Donanımlarının
4.3. Öğretmenlerin Kapasitelerinin Güçlendirilmesi
4.4. Eğitim Temelli Topluluk Güçlenmesi
5. Gençler
5.1. Öğrenimi Yarıda Bırakmış Gençlere Açık Öğretim Desteği
5.2. Spor, Kültür, Sanat ve Beceri Kazandırma Kurslarının ve Atölyelerinin Açılması
5.3. Yetişkinlerin Psiko-Sosyal ve Yaşam Becerilerinin Desteklenmesi
6. Ekolojik Sürdürülebilirliğin Sağlanması
6.1. Küçük Çaplı Köy Altyapı & Üstyapı İhtiyaçlarının Karşlanması
6.2. Ekoloji Temelli Topluluk Güçlenmesi
6.3. Terepatik (Şifalı) Yerel Bitkileri Koruma ve Üretme
6.4. Su Kaynakları Yönetimi
6.5. Katılımcı Yayım Kampanyası
7. İzleme ve Etki Değerlendirme (Farkların Farkı ve Sosyal Etki)
7.1. Hane Bazlı Nicel Etki Analizi
7.2. Sosyal Etki Analizi Odak Grup Çalışmaları ve Raporlama

BESNİ İLÇESİ KIRSAL KALKINMA PROGRAMI

Besni ilçesinde merkez dâhil, 6 belediye ve 64 köy olmak üzere toplam 70 yerleşim biriminde yapılan ön inceleme ve ilde ve ilçede ilgili kurumlarla yapılan görüşmeler sonucu programın 15 yerleşim yerinde uygulanmasına karar verilmiştir.

Yerleşim Yerinin Adı	2017 Nüfus			2010 Toplam Nüfus
	Toplam	Erkek	Kadın	
Akpınar Köyü	364	171	193	392
Aşağıçöplü Köyü	178	89	89	218
Atmalı Köyü	1.696	855	841	1.719
Bahri Köyü	187	85	102	233
Beşkoz Köyü	49	24	25	59
Burunçayır Köyü	547	275	272	631
Çamlıca Köyü	450	223	227	520
Doğankaya Köyü	129	60	69	160
Güneykaş Köyü	124	57	67	135
Kızılın Köyü	743	361	382	840
Kızılpınar Köyü	85	44	41	92
Ören Köyü	491	245	246	631
Sayören Köyü	1.693	852	841	1.781
Taşlıyazı Köyü	265	137	128	350
Şambayat Kasabası	3.679	1.820	1.859	4.193
Toplam	10.680	5.298	5.382	11.954

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Besni ilçesi tarihsel süreçte, farklı toplumsal dinamikler (siyasi, eğitim vs.) nedeniyle yurt içi ve dışına yoğun göç vermiştir. Özellikle 70'li yıllarda bölgede yaşanan ağır kuraklık ve '80 sonrasında da siyasi nedenler ile yoğun göç verildiği -yaşlı görüşmelerinde- ortaya çıkmıştır. Kırsal yoksulluk açısından bakıldığında köylülerin eğitim, sağlık sigortası, memuriyet gibi nedenlerle de kente göçtükleri bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak saha araştırmasının yapıldığı 2018 yılında, kırdan kente göç eğiliminin yavaşladığı bir süreç yaşanmaktadır. Gerçekleştirilen tüm odak gruplarda ve köylerde -özellikle genç erkeklerde- mevsimlik olarak göç tespit edilmiştir. Ancak kentsel alanlara geri dönüşsüz göç etme eğilimi çoğunlukta tespit edilmemiştir.

Besni ilçesinin tarımsal üretim potansiyeli yüksektir. Geniş tarım arazilerine sahip ve üretim deseni oldukça çeşitlilik göstermektedir. Temel geçim kaynağı bitkisel üretim ve hayvancılığa dayalıdır. İlçenin kuzey ve batısı dağlık ve engebeli bir görünüme

sahiptir. Genel olarak bu bölgelerde Antep fıstığı üretimi ve bağcılık yapılmaktadır. Kuzey, batı ve nispeten güneyde engebeli ve dağlık topografya ile çevrelenen ova kesimi, pompaj sulama ile sulanmaktadır. Bu bölgelerde, başta buğday olmak üzere, arpa, pamuk ve mısır üretilmektedir.

Besni ilçesi genelinin birincil geçim kaynağı tarımsal ürünü üzumdür. Üzüm üretimi Tekel fabrikasının kapanmasından sonra düşüşe geçmiş olsa da, üzüm ve üzüm temelli işlenmiş ürünler -ki bunlara ürün tasarımı açısından yarı mamul demek daha doğrudur- düşük katma değerle alıcı bulabilmektedir. Bu durum, üreticinin yoksullaşmasına ve/veya bağcılıktan el çekmesine neden olmaktadır. Oysa Besni üzümü ve türevleri, Türkiye'de kalite standardı yüksek cinsler olarak tanımlanmıştır.

Antep fıstığı Besni'de ikinci sıradadır ve üzüm üreticisi köylülerin Antep fıstığını da paralel olarak üretimlerine ekledikleri gözlemlenmiştir. Çeşitli devlet projeleri ve kaynaklarıyla desteklendiği de düşünülürse, paralel üretimin Besni'nin yoksulluk düzeyini düşürdüğü ve refah seviyesini artırdığı söylenebilir. Bölgesel tasarım açısından bakıldığında, yarı mamul olarak nitelenebilen ürünlerin, markalaşma sürecinden geçip ambalajlanarak pazarlanması gerekmektedir.

Raporun genelinde verilen kırsal kalkınmaya ilişkin saptamalar iki grup temelinde öncelik taşımaktadır. Alan çalışmaları sonucunda köy kümeleri iki grupta toplanmıştır. Bunlar;

1. Grup yerleşimler: İlçenin Doğusu ve Kuzeyinde Yer Alan Dağlık, Yamaç Köyler: Şambayat Kasabası ile Akpınar, Aşağıçöplü, Atmalı, Beşkoz, Burunçayır, Çamlıca, Doğankaya, Güneykaş, Kızılpınar ve Taşlıyazı köyleri.

2. Grup yerleşimler: İlçenin Güneyinde ve Ovada Yer Alan Yerleşimler: Bahri, Kızılın, Ören ve Sayören köyleri.

Kırsal Kalkınma Açısından Ön Plana Çıkan Ekonomik Proje Konuları

Üzüm başta olmak üzere bölgede umutvar nitelikteki sebze ve meyvenin kurutulması ve paketlenmesini sağlamak üzere kurulacak Meyve-Sebze Kurutma Tesisi bölgenin kalkınması için önemli bir kaldıraç rolü üstlenecektir. Özellikle kırda üzüm tarımı daha da yaygınlaştırılabilir. Gelecek 3-5 yıl içinde zeytin üretimi ciddi rakamlara ulaşabilir. Bunun için ilçede kurulacak bir işletmede üzümün işlenmesi yoluyla istihdam ve gelir açısından verimli olacağı düşünülebilir.

Program kapsamında yapılacak önemli girişimlerden birisi özellikle küçükbaş hayvancılığa dayalı sütün değerlendirilmesi ve bu amaçla tüm ilçeyi kapsayacak süt işleme tesisinin kurulması olacaktır. GAP-BKİ desteğiyle sütün üretici örgütlenmesi veya bireysel girişimlerle toplanması ve sütün işlenmesi için yüksek maliyetli olmayan bir tesis düşünülebilir. Ancak burada en büyük risk, Besni kırsalında bir araya gelme ve ortak davranış sergileme kültürünün gelişmemiş olmasıdır. Burada ise ilçe yöneticilerine ve muhtarlara sorumluluk düşmektedir.

Meyve-Sebze Kurutma Tesisi Projesi ve Küçükbaş Hayvancılık ve Süt Ürünleri İşleme Ön Fizibilitesi ve Ekonomik Analizleri yapılmıştır. Bu çalışmalara dayanaklık eden umutvar ürünlere yönelik alt sanayi geliştirme ve değer zinciri analizleri de raporda yerini almıştır. Bunların hayata geçirilmesi ilçede tarıma dayalı sanayinin gelişmesine de katkı sunacaktır. Bu noktada ürünlerin potansiyelini ortaya çıkaracak çalışmaların yapılması, işleme tesislerinin kurulması ve **BESNİ ÜST KİMLİĞİNİ** ortaya koyacak bir pazarlama yaklaşımının uygulamaya aktarılması önemli bir gerekliliktir.

Kırsal Kalkınmada Kısa ve Orta Vadeli Hedefler

Besni ilçesi genelinde ve program uygulanacak köy kümelerinde kırsal kalkınma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için 2019-2023 yıllarını kapsayan kısa ve orta vadeli hedefler ortaya konulmuştur.

- Eğitim ihtiyaç analiz sonucunda ortaya çıkan eğitim programlarının gerçekleştirilmesi
- Üzüm işleme tesislerini kurmak
- Antep fıstığı işleme tesislerini kurmak
- Süt ve süt ürünlerinin işlenmesine yönelik iç pazarda satışının artırılması için çalışmalarda bulunmak
- Hayvancılık ve süt üretiminde çiftçi eğitimleri ve duyarlılık artırma
- Özellikle gençlere ve kadınlara yönelik mesleki beceri kazandırma çalışmaları düzenlemek
- Örgütlenme konusunda duyarlılık artırma ve konu temelli üretici birliklerinin oluşturulması, var olanlara üye olunmasını ve kooperatif kurma girişimlerine başlanmasını teşvik etmek
- Ekoloji, eğitim, gıda güvenliği ve ekonomi temelli kadın örgütlenmelerinin sağlanması
- Köylerde kadın, çocuk ve gençlerin eğitim ve sosyal beceri seviyelerinin yükseltilmesi
- Arıcılığa yönelik potansiyel belirleme çalışması yapmak
- Köylerde altyapı eksiklerinin saptanması ve giderilmesi çalışmaları yapmak
- Kümeleme konusunda çalışmaları tamamlamak
- Tarımı turizm ile buluşturmak ve kırsal turizme yönelik yatırımları tamamlamak
- Bazı büyük illerde Besni günleri düzenlemek, fuarlara katılmak
- Besni'nin tarımını ve ürünlerini (üzüm, Antep fıstığı, süt ürünleri, baklagiller, organik tarım vd.) marka yapmak ve tanınırlıklarını artırmak
- Sulama sistemleri konusunda araştırmalar yapmak.

Programın sürdürülebilirliğinde “yerel sahiplenme” önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bunun için ilçede “İlçe Kalkınma Programı Kurulu” yaklaşımı ve eş zamanlı olarak üretici örgütlenmeleri ile paydaşlarının sürece dâhil olmaları ve sürdürülebilirlikte rol almaları sağlanabilir. Bu süreç programın uygulamaya aktarılması ile vücut bulacaktır. Programdan yararlanacak olanların ve kolaylaştırıcı unsurların program amaçlarına katkılarını artırmakla mümkün olacaktır.

Program Sonunda Ölçülebilir ve Kıyaslanabilir Hedefler;

- İlçede bağ alanında %10 artış
- Üzüm üretiminde %25 artış
- Süt üretiminde %20 artış
- İlçede üretilen en az 2 ürünün işlenmiş-paketlenmiş, markalı katma değeri yüksek biçimde ulusal piyasada pazarlanması
- Tarımsal eğitim-yayım hizmetlerinde ve çiftçi mesleki kapasitesinde artış
- Programdan doğrudan yararlanacak çiftçilerin gelirlerinde %20-30 oranında artış
- Özellikle kadınlar ve gençler için yeni iş ve istihdam alanları
- Kadınların örgütlenme, kapasite geliştirme programları ve istihdam ile birlikte kamusal alanda güçlenmeleri sağlanacaktır.
- Ekolojik koruma sağlanacak, başta çocuklar ve gençler olmak üzere çevre bilinci güçlenecektir.
- Kalkınma yönetiminde güçlenme
- Üretici örgütlenmesinde kapasite artışı ve güçlenme.

Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programı ekonomik refah, örgütlenme, kadının güçlendirilmesi, çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi, gençler, ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanması ve etki değerlendirme başlıkları altında kurgulanmıştır.

Besni Kırsal Kalkınma Programı 2019-2013 Programı Kurgusu
1. Ekonomik Refahın Yükselmesi
1.1. Bitkisel Üretim
1.1.1. Bitkisel Üretim Çiftçi Eğitim Programları Uzmanlık ve Kapasite Artırıcı Hizmetler
1.1.2. Yabani meyve ağaçlarının aşılması
1.1.3. Demonstrasyon Çalışmaları
1.1.4. Üzüm ve diğer bitkisel ürünler işleme ve paketleme tesisi (üzüm, kiraz, badem, nohut, mercimek, vd.)
1.1.5. İyi Tarım Uygulamalarına Geçiş ve Sertifikalandırma
1.2. Hayvancılık
1.2.1. Hayvan Barınaklarının İyileştirilmesi
1.2.2. Hayvan Refahı ve Verimi Eğitim Programları
1.3. Arıcılık
1.3.1. Arıcılığa yönelik potansiyel belirleme ve pilot uygulamalar
1.4. Turizm

1.4.1. Besni İlçesi Turizm Potansiyeli Belirleme ve Gelişme Planlarını Hazırlamak
1.4.2. Besni Turizm Uygulamaları ve Kapasite Oluşturma Çalışmaları
2. Örgütlenme
2.1. Örgütlenme konusunda duyarlılık artırma ve üretici birliklerinin oluşturulması
2.2. Tarım ve Tarımsal Ürünlerini Marka Yapmak ve Tanınırlıklarını Artırmak
2.2.1. Markalaşma
2.2.2. Besni günleri düzenlemek, fuarlara katılmak
2.3. Gıda Güvenliği Temelli Topluluk Güçlenmesi
2.4. Dezavantajlılar Temelli Topluluk Güçlenmesi
3. Kadının Güçlendirilmesi
3.1. Kadınlara ve Çocuklara yönelik eğitimler
3.2. Kadınlar için Ekonomi Temelli Topluluk Güçlenmesi
4. Çocuk - Bilişsel, Sosyal ve Duygusal Gelişimlerinin Desteklenmesi
4.1. Çocuk Yaz Okulları
4.2. Köy Okullarının Fiziki Donanımlarının
4.3. Öğretmenlerin Kapasitelerinin Güçlendirilmesi
4.4. Eğitim Temelli Topluluk Güçlenmesi
5. Gençler
5.1. Öğrenimi Yarıda Bırakmış Gençlere Açık Öğretim Desteği
5.2. Spor, Kültür, Sanat ve Beceri Kazandırma Kurslarının ve Atölyelerinin Açılması
5.3. Yetişkinlerin Psiko-Sosyal ve Yaşam Becerilerinin Desteklenmesi
6. Ekolojik Sürdürülebilirliğin Sağlanması
6.1. Küçük Çaplı Köy Altyapı & Üstyapı İhtiyaçlarının Karşlanması
6.2. Ekoloji Temelli Topluluk Güçlenmesi
6.3. Terepatik (Şifalı) Yerel Bitkileri Koruma ve Üretme
6.4. Su Kaynakları Yönetimi
6.5. Katılımcı Yayım Kampanyası
7. İzleme ve Etki Değerlendirme (Farkların Farkı ve Sosyal Etki)
7.1. Hane Bazlı Nicel Etki Analizi
7.2. Sosyal Etki Analizi Odak Grup Çalışmaları ve Raporlama

RAVANDA HAVZASI TAMAMLAYICI KIRSAL KALKINMA PROGRAMI

Özyeğin Vakfı kırsal kalkınma hedefleri doğrultusunda 2011 yılında Ravanda Havzasında çalışmaya başlamıştır. Yapılan ihtiyaç analizi çalışması sonucunda projenin kurgusu ve beş yıllık proje planı oluşturulmuştur. Bu rapora konu olan projelerin kurgusu da bu tespitten ve Vakfın 2012 yılından bu yana havzada uyguladığı çalışmaların sonuçlarından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Özyeğin Vakfı saha çalışmaları kapsamında hayvan refahının ve hayvancılıktan elde edilen gelirin artması için hayvan barınaklarının iyileştirilmesi, yem bitkisi ekilişlerinin teşvik edilmesi, yem işleme tesisi kurulması; zeytinciliğin geliştirilmesi için bahçe kurulumları, eğitimler, teknik geziler; köylerin küçük çaplı alt yapı ihtiyaçlarının giderilmesi, okullaşmanın artması için burs programları, çocuklar ve kadınlar için sürekli eğitim programları gibi temel projeleri hayata geçirmiştir. Tüm bu yaygın çalışmalarla birlikte 4 köyden kadınların Ravandalı Kadınlar Derneği ve İktisadi İşletmesini kurmaları için özendirici ve destekleyici rol üstlenmiştir. Yerel ürünlerin pazarlanması, üye kadınlara, çocuklarına ve eşlerine dönük kesintisiz eğitim çalışmaları dernek merkezli ele alınmıştır.

Ravanda Havzası Tamamlayıcı Kırsal Kalkınma Programı'nın çıkış noktası olarak, konu temelinde hedef grupların güçlendirilmesi, umutvar ürünlerin Dernek aracılığıyla işlenmesi ve "mevcut ürünleri marka değeri kazandırarak pazarlayabilme" yaklaşımı benimsenmiştir. Program ayrıca meyvecilik, tarla tarımının iyileştirilmesi, yem bitkisi üretimlerinin yaygınlaştırılması, kadınlara gelir getirici ekonomik faaliyetler yaratılması, alternatif üretim modellerinin havzaya adaptasyonlarını da içermektedir.

Havzada yer alan proje köylerinin demografik verileri yandaki gibidir:

Tablo 1. Havzada Yer Alan Köylerin Nüfus Miktarları-2017

Köyler	Nüfus Miktarı		
	Toplam	Erkek	Kadın
Musabeyli İlçesi			
Aşağı Kalecik	106	47	59
Dutluca	75	37	38
Gökmusa	97	38	59
Koçcağız	80	43	37
Sabanlı	370	202	168
Yeşiloba	159	84	75
Ara Toplam	887	451	436
Polateli İlçesi			
Belenözü	371	188	183
Bektaşoğlu	85	39	46
Ara Toplam	456	227	229
TOPLAM	1.343	678	665

Kırsal Kalkınma Açısından Ön Plana Çıkan Alanlar ve Proje Konuları

Programın sürdürülebilirliği açısından Ravandalı Kadınlar Derneği önemli bir role sahiptir. Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Programı kapsamında 2014 yılında 20 kadın ile kurulmuş olan Derneğin, şu an 34 üyesi vardır. Çevrede yetişen ürünler olanaklar ölçüsünde işlenip, paketlenip satışa sunulmaktadır. Derneğin kurumsallaşmaya ve buradan hareketle sürdürülebilirliğe ihtiyacı vardır. Bu nedenle havzadaki ekonomik faaliyetlerin Dernek üzerinden yapılması ve ortak tutum bilinci geliştirmek hem de ürünlerin yüksek katma değerden satışı anlamında derneğe daha fazla rol düşmektedir. Kurulması öngörülen işleme tesisinin dernek üzerinden işlevsellik kazanması hem sahiplilik hem de sürdürülebilirlik açısından önemli görülmektedir. Bunun için de ürün saklama, ürün çeşitlendirme, pazarlama vb. konulara daha fazla yer vermek gerekmektedir. Derneğe ilişkin temel saptamalar ve yapılması önerilenler şunlardır:

- Üretimde Standardizasyon Oluşturma ve Saklama Koşulları Eğitimi
- Üretim ve Paketleme Tesisi Kurma ve Geliştirme
- Markalaşma Süreci ve Marka Politikası Belirleme Çalışmaları
- Pazarlama Kanalları Oluşturma ve Satış Planlaması
- El İşi Çalışmalarının Geliştirilmesi
- İş Kurma ve Geliştirme
- Ürün Çeşitliliği ve Kalite Standardı Oluşturma Çalışmaları

Üzüm üretiminin artırılması ve üzüm işleme tesisinin kurulması: Her iki ilçede gelecek açısından umut vaat eden önemli ürünlerden birisi üzümdür. Özellikle kıraçta üzüm tarımı daha yaygınlaştırılabilir. Gelecek 3-5 yıl içinde üzüm üretimi ciddi rakamlara ulaşabilir. Bunun için kurulacak bir işletme, üzümün işlenmesi yoluyla istihdam ve gelir artışı açısından olumlu bir değişim sağlayacaktır.

Her iki ilçeyi kapsayacak süt işleme tesisi: Program kapsamında yapılacak önemli girişimlerden birisi özellikle küçükbaş hayvancılığa dayalı sütün değerlendirilmesi olacaktır. GAP-BKİ desteğiyle, sütün üretici örgütlenmesi veya bireysel girişimlerle toplanması ve işlenmesi için yüksek maliyetli olmayan bir tesis düşünülebilir. Ancak burada en büyük risk, ortak davranış sergileme kültürünün gelişmemiş olmasıdır. Burada ise ilçe yöneticilerine ve muhtarlara sorumluluk düşmektedir.

Köylerde koyun ve keçi sütünden yapılan peynirin üretim koşullarının iyileştirilmesi: Peynir yörede bilinen bir üne sahiptir. Bu peynir daha hijyenik koşullarda üretilebilir ve ambalajlanarak pazara sunulabilir. Bu şekilde üretilen katma değer köylerde kalacak ve yeni istihdam alanları yaratılacaktır. Bu süt işleme tesisinin yapılabilmesi için tüm köylülerin içerisinde yer alacağı bir kooperatife veya bir üretici şirketi benzeri örgütlenmeye gereksinim vardır. Örgütlü davranma kültürünün gelişmemiş olduğu bir ilçede ve bireysel davranışların yaygın olduğu bir yörede bu nitelik önemli bir avantajdır.

Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Kısa ve Orta Vadeli Hedefleri: 2019-2023

- Ravandalı Kadınlar Derneği'nin finansal ve idari yapısını güçlendirmek
- Eğitim ihtiyaç analiz sonucunda ortaya çıkan eğitim programlarının gerçekleştirilmesi
- Üzüm işleme tesislerini kurmak
- Süt ve süt ürünlerinin iç pazarda satışının artırılması için, ürünlerin işlenmesine yönelik çalışmalarda bulunmak
- Hayvancılık ve süt üretimi konusunda çiftçi eğitimleri ve duyarlılık artırma
- Sulama sistemleri konusunda araştırmalar yapmak
- Toprak analizlerinin yapılmasını teşvik etmek
- Özellikle gençlere ve kadınlara yönelik mesleki beceri kazandırma çalışmaları düzenlemek
- Örgütlenme konusunda duyarlılık artırma ve konu temelli üretici birliklerinin oluşturulması, var olanlara üye olunmasını teşvik etmek
- Köylerde altyapı eksiklerinin saptanması ve giderilmesi için çalışmalar yapmak
- Kümeleme konusunda çalışmaları tamamlamak
- Tarımı turizm ile buluşturmak ve kırsal turizme yönelik yatırımları tamamlamak
- Havza tarımını ve ürünlerini (üzüm, zeytin, süt ürünleri, baklagiller, organik tarım vd.) marka yapmak ve tanınırlıklarını artırmak
- Kırsal turizme yönelik çalışmaları, orta ve uzun dönemli gelişme planları hazırlayarak ve dikkate alarak tamamlamak.

Programın sürdürülebilirliğinde Ravandalı Kadınlar Derneği ve kurulması önerilen "İlçe Kalkınma Programı Kurulu" rol alacaklardır.

Program Sonunda Ölçülebilir ve Kıyaslanabilir Hedefler;

- Havzada bağ alanında %5-10 artış
- Üzüm üretiminde %20 artış
- Süt üretiminde %10-15 artış
- Havzada üretilen ürünlerin işlenmiş-paketlenmiş ve markalı katma değeri yüksek biçimde pazarlanması
- Tarımsal eğitim-yayım hizmetlerinde ve çiftçi mesleki kapasitesinde artış
- Programdan doğrudan yararlanacak çiftçilerin gelirlerinde %20-30 oranında artış
- Özellikle kadınlar ve gençler için yeni iş ve istihdam alanları
- Ravandalı Kadınlar Derneği'nin örgütlenmesinde güçlenme.

Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Programı 2019-2013 Kurgusu
1. Ekonomik Refahın Yükselmesi
1.1. Bitkisel Üretim
1.1.1. Bitkisel Üretim Çiftçi Eğitim Programları Uzmanlık ve Kapasite Artırıcı Hizmetler
1.1.2. Demonstrasyon Çalışmaları
1.1.3. Meyve-Sebze Kurutma Tesisi Projesi (üzüm, biber, meyve, pekmez, pestil, vs.)
1.2. Hayvancılık
1.2.1. Hayvancılık, süt üretimi konusunda çiftçi eğitimleri, duyarlılık artırma çalışmaları, teknik geziler
1.2.2. Küçükbaş Hayvancılığa Dayalı Süt ve Süt Ürünleri İşleme Tesisi Projesi
1.2.3. Hayvan Barınaklarının İyileştirilmesi
1.3. Turizm
1.3.1. Ravanda Havzası Turizm Gelişme Planlarını Hazırlamak
1.3.2. Kırsal Turizm Uygulamaları ve Kapasite Oluşturma Çalışmaları
2. Örgütlenme
2.1. Ravandalı Kadınlar Derneği'nin Güçlendirilmesi ve alternatif üretici birliklerinin oluşturulması
2.2. Tarım ve Tarımsal Ürünlerini Marka Yapmak ve Tanınırlıklarını Artırmak
2.2.1. Markalaşma
2.2.2. Ravanda günleri düzenlemek, fuarlara katılmak
2.3. Gıda Güvenliği Temelli Topluluk Güçlenmesi Eğitimleri
2.4. Dezavantajlılar Temelli Topluluk Güçlenmesi Eğitimleri
3. Kadının Güçlendirilmesi
3.1. Kadın ve Çocuklara Dönük Eğitim Programları
3.2. Kadınlar için Ekonomi Temelli Topluluk Güçlenmesi - Ravandalı Kadınlar Derneği
4. Çocuk - Bilişsel, Sosyal ve Duygusal Gelişimlerinin Desteklenmesi
4.1. Yaz Okulları
4.2. Köy Öğretmenlerinin Kapasitelerinin Güçlendirilmesi
4.3. Eğitim Temelli Topluluk Güçlenmesi Eğitimleri
5. Gençler
5.1. Öğrenimi Yarıda Bırakmış Gençlere Açık Öğretim Desteği
5.2. Spor, Kültür, Sanat ve Beceri Kazandırma Kurslarının ve Atölyelerinin Açılması
5.3. Yetişkinlerin Psiko-Sosyal ve Yaşam Becerilerinin Desteklenmesi
6. Ekolojik Sürdürülebilirliğin Sağlanması
6.1. Küçük Çaplı Köy Altyapı & Üstyapı İhtiyaçlarının Karşlanması (15 Köy)
6.2. Ekoloji Temelli Topluluk Güçlenmesi
6.3. İse katılımcı yayım kampanyası
7. İzleme ve Etki Değerlendirme

Programların İzleme-Değerlendirme, Nicel Etki Değerlendirme, Sosyal Etki Analizi

Besni, Ömerli İlçeleri ve Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Programları kapsamında hayata geçirilecek olan faaliyetlerin ilerleme raporlarıyla takip edilebilmesi ve programın hedef coğrafya ve topluluk üzerindeki etkisinin ölçülebilmesi için aşağıda özetlenen izleme değerlendirme çalışmaları yapılacaktır:

- İç Raporlama:** Aylık, 6 aylık ve yıllık raporlama: Program yöneticisi saha ve merkez ofis faaliyetlerini ve bütçe kullanımını ilerleme raporu olarak uygulayıcı ve finans sağlayıcı kurumların yöneticileri ile paylaşır. Böylece çalışmalarının seyri ve iç değerlendirme süreci işletilmiş olur.
- İzleme ve Dış Değerlendirme:** Programın Danışma Kurulu programın seyrini 6 ay arayla saha ziyaretleri ve raporlamalar aracılığıyla izler. İzleme ve dış değerlendirme proje danışmanları tarafından yıllık olarak yapılır. Bu izleme çalışması programın hedeflenen seyirde ilerlemesinin sağlanması, gerekli revizyonların zamanında ve sağlıklı yapılmasına olanak tanıyacaktır. Danışma Kurulu izleme değerlendirme raporunu program yöneticilerine ileteceklerdir. Danışma Kurulu üyeleri her yılın sonunda katılacağı istişare toplantılarında görüşlerini uygulayıcı ve finans sağlayıcı kurumların yöneticilerine doğrudan aktaracaklardır.
- Nicel Etki Analizi:** Programın etkilerini ölçülebilir kılmak üzere farkların farkı yöntemi ile nicel etki değerlendirme analizi yapılacaktır. Bu çerçevede programın uygulanacağı *proje köylerinde* ve belirlenecek *kontrol köy grubunda* programın başında ve sonunda hane bazlı anket çalışmaları ile köy düzeyi katılımcı değerlendirme toplantısı yapılacaktır. Anket modülleri, programın temel hedeflerini içeren sorulardan oluşacaktır. Programın sonlanması ile proje köyleriyle kontrol köyleri arasında ortaya çıkacak *değişim farkı* ile program sayesinde elde edilen kazanımları ölçülebilir ve objektif olarak ortaya çıkarmış olacaktır.
- Sosyal Etki Analizi:** Programın hedef kitle üzerinde yarattığı dönüşümü ortaya çıkarmak üzere etkin bir sosyal etki analizi yapılacaktır. Bu analiz programın belirlenecek fazlarında yapılacak odak grup görüşmeleri, derinlemesine mülakatlar, anahtar kişi görüşmeleri vb. teknikler kullanarak hayata geçirilecektir.
- Program Kitabının Oluşturulması:** Programın yıllık raporları, izleme değerlendirme süreçlerinden ortaya çıkan belgeler, nicel etki analizi ve sosyal etki analizi sonuçlarının derlendiği bütünlüklü rapor yayınlanacaktır.

Kırsal Kalkınma Programları 2019-2023 Bütçesi	Tutar
Merkez Ofis	
İnsan Kaynakları	
Danışma Kurulu (5 kişi)	446.496
Program Yöneticisi	1.781.519
Projeler Sorumlusu I	625.094
Projeler Sorumlusu II	428.636
İnsan Kaynakları Toplamı	3.281.746
Operasyonel Giderler	157.632
İletişim ve Tanıtım	162.000
Akademik Çalışmalar ve İşbirlikleri	
Sertifika programları, Akademik Çalışmalar	197.040
Üniversitesi Öğrencileri Proje Saha gezileri	122.102
Proje köylerinden Üniversitelere Yaz Okulları ziyaretleri	148.832
Sempozyum, Panel ve Atölye Çalışmaları	117.360
Projelere Konu Olacak Bilimsel Makale, Tez, vb akademik Yayımlara Destek	127.400
Tasarım Laboratuvarı - İnovasyon Çalışmaları	183.153
Akademik Çalışmalar ve İşbirlikleri Toplamı	895.887
Merkez Toplam	4.497.265
Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programı	
İnsan Kaynakları	
Saha Koordinatörü	1.093.192
Saha Personeli I	830.873
Saha Personeli II	573.478
Yemek, Sigorta	36.460
İnsan Kaynakları Toplamı	2.495.252
Saha Ofis Operasyonel Giderler	449.513
Saha Yatırım Giderleri	
1. Ekonomik Refahın Yükselmesi	
1.1. Bitkisel Üretim	6.973.000
1.2. Hayvancılık	8.509.250
1.3. Arıcılık	40.000
1.4. Turizm	90.000
2. Örgütlenme	320.000
3. Kadının Güçlendirilmesi	382.700
4. Çocuk - Bilişsel, Sosyal ve Duygusal Gelişimlerinin Desteklenmesi	348.701
5. Gençler	96.000
6. Ekolojik Sürdürülebilirliğin Sağlanması	516.000
7. İzleme ve Etki Değerlendirme (Farkların Farkı ve Sosyal Etki)	162.500
Saha Yatırım Giderleri Toplamı	17.438.151
Besni Kırsal Kalkınma Programı Saha Toplam	20.382.917

Ömerli İlçesi Kırsal Kalkınma Programı	
İnsan Kaynakları	
Saha Koordinatörü	1.093.192
Saha Personeli I	830.873
Saha Personeli II	573.478
Yemek, Sigorta	36.460
İnsan Kaynakları Toplamı	2.534.002
Saha Ofis Operasyonel Giderler	454.513
Saha Yatırım Giderleri	
1. Ekonomik Refahın Yükselmesi	
1.1. Bitkisel Üretim	4.380.000
1.2. Hayvancılık	230.000
1.3. Arıcılık	40.000
1.4. Turizm	60.000
2. Örgütlenme	320.000
3. Kadının Güçlendirilmesi	382.700
4. Çocuk - Bilişsel, Sosyal ve Duygusal Gelişimlerinin Desteklenmesi	348.701
5. Gençler	96.000
6. Ekolojik Sürdürülebilirliğin Sağlanması	516.000
7. İzleme ve Etki Değerlendirme (Farkların Farkı ve Sosyal Etki)	162.500
Saha Yatırım Giderleri Toplamı	6.415.901
Ömerli Kırsal Kalkınma Programı Saha Toplam	9.404.417
Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Programı	
İnsan Kaynakları	
Saha Koordinatörü	776.869
Saha Personeli	373.053
İnsan Kaynakları Toplamı	1.178.170
Operasyonel Giderler	660.399
Saha Yatırım Giderleri	
1. Ekonomik Refahın Yükselmesi	
1.1. Bitkisel Üretim	2.180.000
1.2. Hayvancılık	2.620.750
1.3. Turizm	50.000
1. Ekonomik Refahın Yükselmesi Ara Toplam	4.850.750
2. Örgütlenme	394.331
3. Kadının Güçlendirilmesi	390.500
4. Çocuk - Bilişsel, Sosyal ve Duygusal Gelişimlerinin Desteklenmesi	112.500
5. Gençler	93.000
6. Ekolojik Sürdürülebilirliğin Sağlanması	354.000
7. İzleme ve Etki Değerlendirme	155.000
Saha Yatırım Giderleri Toplamı	6.350.081
Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Programı Saha Toplam	8.188.650
Besni, Ömerli, Ravanda Kırsal Kalkınma Programları Toplamı	42.473.249

**Özyeğin Üniversitesi
Çekmeköy Kampüsü Nişantepe Mah.
Orman Sok. 34794 Çekmeköy - İSTANBUL**

**Tel: +90 (216) 564 97 40
Fax: +90 (216) 564 90 53
E-mail: info@hmov.org
husnuozyeginvakfi.org.tr**